

Na određenim mestima su uočljive određene greške u prevodu. Nemački izraz *Deutschtum*, primera radi, ostavljen je više puta u engleskom obliku *Germanom*. Adekvatan prevod na srpski jezik bi verovatno predstavljala imenica nalik na *srpstvo* ili je izraz, kao i mnogi drugi, mogao da se zadrži u nemačkom originalu. Na nekim mestima engleska reč *cruiser* prevedena je sa *kruzer* umesto *krstarica*, što su dve bitno drugačije kategorije brodova. U jednom slučaju stoji da je katolička crkva pozivala na *modernizaciju*. U originalu je verovatno stajalo *moderation*, to jest *umerenost*. Iako na prvi pogled sitne, ovakve omaške mogu pokvariti utisak o jednoj veoma dobroj knjizi, za šta autor svakako nije odgovoran.

Mark Mazover je sintezom *Hitlerovo carstvo: nacistička vladavina u okupiranoj Evropi* pokušao da na jednom mestu prikaže funkcionisanje Evrope pod nacističkom okupacijom i može se reći da je u tome uspeo. Stoga smo slobodni da ovo delo toplo preporučimo stručnoj i široj javnosti, koja je na njegovo srpsko izdanje nažalost čekala preko deset godina.

Ilija Kukobat

NA POLJU DIPLOMATIJE I POLITIKE. NA STOTU GODIŠNJICU USPOSTAVLJANJA DIPLOMATSKIH ODNOSA IZMEĐU POLJSKE I JUGOSLAVIJE, priredili: Bojan Dimitrijević, Pavel Vavrišuk, Andžej Zaćminjski, Bidgošč, Izdavački centar Univerziteta Kazimira Velikog, 2020, 448.

Važan element poljsko-srpskih naučnih kontakata jesu godišnji susreti istraživača koji se bave istorijom Poljske i Jugoslavije, kao i poljsko-jugoslovenskim odnosima. Oni se održavaju u okviru zajedničkog istraživačkog projekta *Poljska i Jugoslavija u XX veku*. U danima 25–27. septembra 2019. u Bidgošću je održan već sedmi susret. Na njemu je učestvovalo 15 naučnika iz Srbije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, kao i 12 istraživača iz raznih naučnih centara iz Poljske. Panelni deo je bio posvećen 100-godišnjici uspostavljanja diplomatskih odnosa između Poljske i Jugoslavije, kao i političkim, društvenim, kulturnim i privrednim pitanjima koja su ih pratila. Prilikom njihovog predstavljanja trudilo se da se ukaže na njihovu višeslojnost, uz obraćanje posebne pažnje na pitanja koja do sada nisu bila predmet naučnih analiza. Kao rezultat toga pojavile su se brojne

i zanimljive teme od kojih deo signalizira potrebu daljih istraživanja.

Monografija ima predmetno-hronološki raspored i sastoji se od tri tematska bloka. Prvi, naslovljen *Na polju diplomatije*, obuhvata devet tekstova posvećenih raznim aspektima diplomatije u poljsko-jugoslovenskim odnosima u 20. veku. Otvara ga članak Bartoša Ružaneka (Univerzitet Kazimira Velikog – UKV) koji uvodi čitaoca u tajne poljsko-jugoslovenske diplomatije. Autor je u njemu predstavio proces uspostavljanja diplomatskih odnosa između Poljske i Jugoslavije 1919. i 1945. godine. Zahvaljujući pravnim osnovama, među njima i pravu legacije, u obe zemlje su počela da funkcionišu diplomatska predstavništva. Istoriju prvog poljskog počasnog konzulata na teritoriji Bosne i Hercegovine, osnovanog u septembru 1919. godine, opisao je Tomaš Jacek Lis (Univerzitet Nikole Kopernika – UNK). Glavni zadatak tog predstavništva je bilo organizovanje i sprovođenje efikasne repatrijacije Poljaka koji su želeli da napuste teritoriju Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS). Važnu ulogu u poljsko-jugoslovenskim odnosima imale su diplomatske posete na najvišem nivou. One nisu bile česte, zato pažnju zavređuje tekst Pjotra Goldina (Univerzitet Adama Mickijeviča – UAM) u kojem je autor predstavio odjeke u štampi boravka šefa jugoslovenske diplomatije, ministra spoljnih poslova Vojislava Marinkovića, u Poljskoj 1931. godine. Međunarodni ugovori su determinisali formalno-pravne kontakte između Poljske i Jugoslavije. Na tom polju važnu ulogu je imao parlament Druge republike Poljske. Ta tematika je postala predmet razmatranja Zdislava Bjeganjskog (UKV). Zatim, Ratimir Milikić (Institut za savremenu istoriju – ISI) opisao je odnos jugoslovenske izbegličke vlade prema poljsko-sovjetskom konfliktu 1943–1945. Naredna četiri članka se odnose na razdoblje kada su Poljska i Jugoslavija bile pristalice izgradnje nove države zasnovane na socijalističkom uređenju. Ličnosti jugoslovenskih ambasadora u Poljskoj u vremenu 1945–1970, po principu zbirnog portreta, predstavio je Pavel Vavrišuk (UKV). Veoma važno mesto u odnosima Varšava–Beograd imao je dolazak jugoslovenske delegacije na pogrebne svečanosti Boleslava Bje-ruta. Njen boravak u svetlu izveštaja opšte-poljske i regionalne štampe predstavio je Marek Zjelinjski (UKV). Ulogu filma u poljsko-

jugoslovenskim diplomatskim odnosima opisala je Joana Ščutkovska (UKV), a Nebojša Stambolija (ISI) posvetio je svoj tekst poljsko-jugoslovenskim odnosima 1987. godine.

U drugom bloku naslovljenom *Poljska i Jugoslavija – determinante međunarodne i unutrašnje politike* objavljeni su u hronološkom poretku članci različite tematike. Marko B. Miletić (ISI) je približio čitaocima sliku poljsko-boljševičkog rata na stranicama najpopularnijih novina koje su izlazile u Kraljevini SHS. Bogatstvo i raznovrsnost predstavljenih novinskih izveštaja čine zanimljiv izvor za upoznavanje mišljenja različitih jugoslovenskih sredina na temu toka i ocene tog konflikta. Šire nepoznatu epizodu iz poljsko-jugoslovenskih odnosa predstavio je Miloš Žikić (ISI). Autor je na izuzetno detaljan način izvršio rekonstrukciju putovanja i boravka Ivana Mihajlova u Poljskoj, delatnika Unutrašnje makedonske revolucionarne organizacije (VMRO). Rade Ristanović (ISI) je u članku *Percepcija Poljske u kolaboracionističkoj štampi u Srbiji 1941–1944.* razmatrao publicistiku srpske štampe te vrste. Među opisanim problemima posebnu pažnju zaslužuju dva vrlo važna događaja iz Poljske istorije: zločin u Katinju i Varšavski ustanak. Njihov opis ne samo da sadrži zanimljive pojedinosti, već i odlično prenosi ciljeve nacističke propagande. U sledećem tekstu Boris Tomanić (ISI) opisao je neuspeli pokušaj pružanja pomoći Jugoslaviji od strane poljskog vazduhoplovnog osoblja za vreme Aprilskog rata 1941. godine. Dve naredne publikacije se odnose na istoriju poljske i jugoslovenske emigracije posle Drugog svetskog rata. Tadeušu Volši (Institut istorije Poljske akademije nauka) je predmet istraživanja aktivnost Jugoslovena u nekoliko izbegličkih organizacija u Velikoj Britaniji i Sjedinjenim Američkim Državama koje su demaskirale vlast komunističke gvozdeno zavese. Pavel Bjelicki (Istorijski institut General „Grot“ Rovecki) dao je pregled publicistike poljske izbegličke štampe u Velikoj Britaniji koja je posvećena spoljnoj politici Jugoslavije. Specifičnost funkcionisanja PURP-a (Poljske ujedinjene radničke partije) u periodu IV kongresa te partije (1964) predstavio je Miomir Gatalović (ISI). Na osnovu detaljnih istraživanja jugoslovenskih arhivskih izvora opisao je pripreme za IV kongres PURP-a, kao i njegov tok, u oceni partijskih i državnih vlasti Jugoslavije. Poređenjem službi bezbednosti u Jugoslaviji i Poljskoj bavio se Bojan Dimi-

trijević (ISI). Opisao je njihovu organizaciju i zadatke, kadar, operativne tehnike, a takođe i spoljašnje i unutrašnje uslove njihove delatnosti. U tom kontekstu ostaje važan i još neistražen problem – kako u istoriji Poljske, tako i u poljsko-jugoslovenskim odnosima – delatnost civilne obaveštajne službe Narodne Republike Poljske (NRP) u Jugoslaviji. Tu tematiku je obradio Andžej Začminjski (UKV), koji je predstavio obaveštajni rad Operativne ispostave „Mrovje“ u Beogradu za vreme bolesti Josipa Broza Tita (januar – maj 1980). Predstavljeni tematski blok zatvara članak Eve Bujvid-Kurek (Jagelonski univerzitet) koji sadrži komparativnu ustavnih rešenja u preambulama Ustava SFRJ i NRP, kao i ustava postjugoslovenskih zemalja i Republike Poljske.

Treći blok naslovljen *Poljska–Jugoslavija: društvo, kultura, ekonomija* čini šest tekstova. Enes Omerović (BiH) razmatra odnos jugoslovenske države prema nacionalnim manjinama u Bosni i Hercegovini 1918. i 1919. godine. Autor je posebnu pažnju obratio na njihovu višeslojnost i istorijsku uslovljenost koje su uticale na stav podjednako Poljaka, kao i lokalnog stanovništva. Jasmina Milanović (ISI) približila je u svom članku izuzetno zanimljivu ulogu koju je u istoriji Srbije odigrala porodica Sondermajer. Ljubinka Škodrić (ISI) bavila se interesantnim i šire nepoznatim gledištima Stanislava Krakova na temu Poljske i Poljaka. Naredni autori su posvetili svoje članke široko shvatanju naučno-istraživačkoj i kulturnoj saradnji Poljske i Jugoslavije: Dragomir Bondžić (ISI) je predstavio odnose na polju nauke, a Slobodan Selinić (Institut za noviju istoriju Srbije – INIS) na vrlo detaljan način opisao je saradnju jugoslovenskih i poljskih slavista 60-ih i 70-ih godina 20. veka. Poslednji tekst, autora Dragana Bogetića, sadrži analizu ekonomskih faktora koji su determinisali privrednu saradnju između Jugoslavije i Poljske 50-ih i 60-ih godina 20. veka.

Uprkos činjenici da je tradicionalni susret poljskih i srpskih istoričara zakazan za septembar prethodne godine otkazan usled pandemije korona virusa, saradnja se nastavlja. Nova konferencija sa rekordnim brojem učesnika zakazana je za septembar ove godine i ne sumnjamo da će biti i održana.

Nebojša Stambolija